

Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Oslo, 20.12.2019

Åpen tilgang – behov for innsats ut over samarbeidsavtalene

Det er de siste par årene gjort et viktig arbeid med å fremme åpen tilgang til forskningspublikasjoner. Forskningsinstituttene Fellesarena (FFA) vil berømme arbeidet som er gjort av UNIT og BOTT-universitetene for å få på plass overgangsavtaler med de største tidsskriftforlagene. Det er en meget stor jobb å endre betalingsmodellen for vitenskapelige tidsskrifter. Disse avtalene er en start, men vi må påpeke at for øyeblikket er situasjonen vesentlig vanskeligere enn før plan S ble lansert. Vi må forvente å ha noen krevende år foran oss før vi forhåpentligvis har kommet over i et annet publiseringsregime som er bedre enn startposisjonen. I dette brevet vil vi påpeke noen av de problemstillingene for institusjoner som ikke er med i de inngåtte overgangsavtalene.

Vedlagt er en oversikt over hvilke institusjoner som deltar i de fire overgangsavtalene som er inngått. Oversikten bygger på informasjon UNIT har lagt på sitt nettsted openaccess.no. Dette viser at det er totalt 54 institusjoner som deltar i en eller flere overgangsavtaler. Det er imidlertid kun 9 av disse (primært universiteter) som deltar i alle fire avtalene, 13 institusjoner deltar i tre, og resten deltar i kun én eller to avtaler. Det er altså også blant de som deltar i avtaler, kun et fåtall som deltar i alle. Blant de som deltar i kun én av de inngåtte avtalene finner vi institusjoner som BI, NUPI, og VID. Så er det mange som ikke deltar i noen av disse store forlagsavtalene. Vedlagte oversikt illustrerer for eksempel at institutter som FAFO, PRIO, ISF, Norsk Regnesentral og Cicero ikke omfattes av noen av de inngåtte avtalene.

Når mange institusjoner ikke deltar i disse avtalene, er det fordi avtalene er svært store og inkluderer veldig mange tidsskrifter. For de største forlagene ligger det opp mot 2000 tidsskrifter i avtalene, og de spenner over alle fagfelt. En forskningsinstitusjon skal være stor og ha solid faglig bredde for at slike pakker skal lønne seg.

For mange av institusjoner er det for kostbart å kjøpe tilgang til slike totalpakker. De fleste institusjonene velger derfor kanskje å inngå i en eller to forlagsavtaler dersom dette er hensiktsmessig ut fra fagprofil. Ut over dette tegner man i dag abonnement på enkelttidsskrifter, eller kjøper tilgang til enkeltartikler. I tillegg er det agenter (tredjeparter) som setter sammen fagpakker med tidsskrifter man kan abonnere på. De ulike institusjonene velger her noe ulik tilnærming ut fra blant annet fag og størrelse.

Overgangsavtaler som nå er forhandlet fram med de fire største internasjonale tidsskriftforlagene er såkalte «les og publiser»-avtaler. De inkluderer både en avgift for lesetilgang, og en avgift for å publisere et visst antall artikler pr år. I løpet av avtaleperioden skal leseavgiften utgjøre en mindre andel, mens publiseringsavgiften skal utgjøre en større andel.

Plan S innebærer at forskningsinstitusjoner forplikter seg i avtalen med institusjonen som finansierer prosjektet, f.eks. Forskningsrådet eller EU, til å publisere alle de vitenskapelige resultater fremkommet i forskningsprosjektet i henhold til bestemte kriterier, kalt plan S kompatibelt. Brudd på dette, kan medføre krav om tilbakebetaling av forskningsfinansieringen. Dette er krevende å vurdere

juridisk og vanskelig å etterleve da forskningsinstitusjonen og ofte heller ikke forskeren, har full kontroll over publiseringen. Vi skal utdype dette.

Vi mener at publisering i samme tidsskrift bør behandles like i følgende to tilfeller: (a) utenfor publiseringkvoten (fordi artikkelen passerte refereeprosessen sent på året) eller (b) fra en institusjon der korresponderende forfatter ikke er med i overgangsavtalen (fra norsk eller utenlands institusjon) og artikkelen gjøres umiddelbart åpent tilgjengelig via hybrid APC, dvs publiseringsavgift knyttet til den enkelte artikkel. Artiklene vil være synlig for omverdenen på samme måte som artikler innen overgangsavtalene. Det er vanskelig å argumentere for om den ene eller andre artikkelen bidrar mest til forlagenes overgang til åpen publisering når forlaget uansett har forpliktet seg til dette. For utenforstående vil det også være vanskelig å differensiere mellom de to kategoriene.

Muligheten til slik hybrid publisering bidrar på denne måten til en likebehandling, men øker kostnadene for institusjoner utenfor avtalene (eller som har brukt opp publiseringkvoten). Utenfor overgangsavtalene vil kostnadene for publisering og tilgjengeliggjøring via hybrid APC komme i tillegg til abonnementsavgiftene institusjoner betaler for lesetilgang. Det innebærer dobbel betaling.

Vi må også være klar over at mange vitenskapelige artikler har forfattere fra mange institusjoner og har resultater fra flere forskningsprosjekter med ulike finansieringskilder. Dette gir også mindre kontroll over publiseringen til hver forfatter. Man kan også komme i en situasjon der hensynet til kostnader blir avgjørende for hvem som får rollen som korresponderende forfatter. Dette problemet kan reduseres om publiseringkvoten blir dynamisk, slik at man kan inkludere alle publikasjoner med forfattere fra norske institusjoner. Det vil gjøre systemet forutsigbart for forfattere fra institusjoner som har overgangsavtaler og likebehandle alle forskere ved norske institusjoner. Begge parter i overgangsavtalene vil være tjent med dette, forlagene ved å øke antall artikler og forskningsinstitusjonene ved at en større andel av artiklene blir publisert som plan S kompatible. Vi kjenner til det anstrengte forhandlingsklimaet, men regner med at det vil være mulig å oppnå enighet om noe som begge parter er tjent med.

Vi har også en rekke andre gjenstående utfordringer før publiseringssystemet er bedre enn der vi startet for noe år siden:

1. **Kostnadsnivået.** En av hovedmotivasjonen bak omleggingen av publiseringssystemet er å få ned kostnadsnivået. Slik vi forstår det, har ikke overgangsavtalene bidratt til å redusere kostnadsnivået. Vi mener at tiltak for å redusere kostnadsnivået må forsterkes. Det er antagelig nødvendig å styrke høykvalitets publiseringskanaler med vesentlig lavere kostnadsnivå. FFA har tidligere foreslått tiltak der man bruker markedet til å fremme slike publiseringskanaler. Vi må også forsøke å redusere hybrid betaling, som i en mellomperiode kan øke kostnadene. Vi ser at dette er nødvendig i noen tilfeller for å sikre likebehandling, men ønsker ikke en offentlig tilskuddsordning som vil redusere kostnadskontrollen med dette. En ulempe med overgangen fra abonnementsbetaling til APC-betaling er at det reduserer forskernes friheten til å publisere der man ønsker. Men det er antagelig et nødvendig bidrag for å få ned kostnadsnivået.
2. **Infrastruktur.** Plan S krever umiddelbar åpen tilgang også via grønn åpen tilgang, og det betyr at vi må ha på plass infrastruktur som understøtter det. Med Cristin og separate Brage-arkiv som vi har i dag, er det ikke ressursmessig mulig å få til. Automatisering, sømløshet og ryddig arbeidsfordeling må være på plass før 2021. Unit har varslet lanseringsdato første kvartal 2021 på det nye nasjonale vitenarkivet (NVA) og det er en dato som ikke kan utsettes.
3. **Vridning av kostnadene.** Vi vil få en vridning av betalingen for publisering fra institusjoner som hovedsakelig leser til institusjoner som skriver mange artikler. Hvis vi ikke lykkes med å få ned kostnadene vesentlig, tror vi dette vil øke kostnadene betydelig for mange forskningsinstitutter som publiserer mye og som har hatt en streng kostnadskontroll med abonnementskostnadene.

4. **Dekningsgrad av open access.** Fortsatt er antagelig over 50% av publiseringsvolumet ikke plan S kompatibel. Vi lykkes først med overgangen til open access når de aller fleste publiseringskanaler er open access, enten som resultat av flipping eller ved å bli utkonkurrert. Det forutsetter overgangsavtaler med flere forlag og deltakende institusjoner og hvor overgangsavtalene bidrar med kostnadsreduksjon. Forhandling om fagpakker er et skritt i denne retning.
5. **Andre publiseringsformer.** Plan S setter krav til alle vitenskapelige publikasjoner, ikke bare tidsskifter. Det gjenstår derfor betydelig arbeid med bl.a. proceedings fra vitenskapelige konferanser og monografier. Vi tror det er en fordel om forskningsfinansiørene åpent aksepterte avvik på dette området inntil man har lykkes innen tidsskriftområdet. Ellers risikerer man å vanskeliggjøre vitenskapelig dialog eller et publiseringsystem der det er store avvik mellom formelle juridiske krav og praksis.

Vi vil med dette gjøre departementet klar over alle disse problemstillingene slik at departementet er forberedt på å iverksette tiltak for å redusere ulempene.

Vennlig hilsen

Lars Holden
Styreleder FFA

Agnes Landstad
Daglig leder FFA

Vedlegg: Oversikt over hvem som deltar i tidsskriftavtalene.

Kopi: Forskningsrådet, Universitets- og høyskolerådet, UNIT

Vedlegg:

Oversikt over hvem som deltar i tidsskriftavtalene. Kilde: UNIT

	Springer	Wiley	T&F	Elsevier
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet		x	X	
Departementenes Sikkerhets- Og Serviceorganisasjon		x		
Diakonhjemmet Sykehus. Medisinsk Bibliotek		x		
Dronning Mauds Minne Høgskole For Barnehagelærerutdanning			x	
Forsvarets forskningsinstitutt		x		
Handelshøyskolen BI	X			
Havforskningsinstituttet	X	x		
Høgskolen i Innlandet	X	x	x	
Høgskolen i Østfold	X	x	x	
Høgskulen i Volda			x	
Høgskulen på Vestlandet	x	x	x	
Høyskolen Kristiania			x	
Institutt for energiteknikk	x			
Miljødirektoratet		x		
NIBIO	x	x		
NILU - Stiftelsen Norsk institutt for luftforskning	x	x		
Nofima	x	x		
Nord Universitet	x	x	x	
Nordlandsforskning	x	x	x	
Norges geologiske undersøkelse				x
Norges Geotekniske Institutt	x			
Norges Handelshøyskole	x			x
Norges Idrettshøgskole	x		x	x
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	x	x	x	x
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	x	x		x
Norges vassdrags- og energidirektorat				x
Norsk institutt for naturforskning	x	x	x	x
Norsk Institutt For vannforskning	x	x		x
Norsk Polarinstitutt	x	x		x
Norsk Utenrikspolitisk Institutt			x	
OsloMet - Storbyuniversitetet	x	x	x	x
Patentstyret	x			
Regionsenter for barn og unges psykiske helse, helseregion Øst og Sør		x	x	x
SINTEF AS	x	x		x
Statens Arbeidsmiljøinstitutt	x			x
Statens strålevern				x
Statistisk Sentralbyrå	x			x
Sykehuset Østfold	x	x		
Sørlandet Sykehus HF		x		
Tannhelsetjenestens Kompetansesentre				x
Transportøkonomisk Institutt	x		x	x
UiO : Universitetsbiblioteket	x	x	x	x
UiT - Norges arktiske universitet	x	x	x	x
UiT NORUT			x	

Universitetet i Agder	x	x	x	x
Universitetet i Bergen	x	x	x	x
Universitetet i Stavanger	x	x	x	x
Universitetet i Sørøst-Norge	x	x	x	x
Universitetssenteret på Svalbard	x	x		x
Utdanningsdirektoratet	x	x		
Vestlandsforskning	x			
Vestre Viken HF		x		
Veterinærinstituttet		x		x
VID Vitenskapelige Høgskole (DHS, HD, HDH, HB, MHS, Diakonova)				x